MIKC „Daugavpils Dizaina un mākslas vidusskola
Saules skola”

Mācību priekšmets:

Sociālās zinātnes I

Specialitāte: **visiem**

II kurss

Sociālās lomas, identitāte, vienlīdzīgas iespējas un sociālā nevienlīdzība sabiedrībā

Metodiskā izstrādne

Izstrādnes autors: **Evelīna Balode**

Daugavpils
2026

ANOTĀCIJA

Sasniedzamais rezultāts:

Caur empātiskām darbībām un praktisko aktivitāti ļauj skolēniem ne tikai teorētiski izprast sociālos procesus, bet arī emocionāli piedzīvot, kā atšķirīgi dzīves apstākļi var ietekmēt cilvēka iespējas. Spēles (sabiedrības modeļa izveides) ideja noskatīta Erasmus+ kursos par bēgļu integrāciju Islandē.

Pēc nodarbības izglītojamais:

- skaidro jēdzienus *identitāte*, *sociālā loma*, *sociālā nevienlīdzība*, *diskriminācija* un *vienlīdzīgas iespējas*;
- analizē, kā dažādi sociālie, ekonomiskie un kultūras faktori ietekmē cilvēka iespējas sabiedrībā;
- atpazīst situācijas, kurās iespējama diskriminācija vai nevienlīdzīga attieksme;
- argumentē savu viedokli par taisnīgumu un vienlīdzību demokrātiskā sabiedrībā;
- attīsta empātiju un prasmi ieraudzīt sabiedrības daudzveidību;
- reflektē par savu identitāti un sociālajām lomām.

Mērķauditorija (programmas nosaukums, kurss vai pedagogi): II kurss, priekšmeta tēma: Identitāte sociālajās un ekonomiskajās attiecībās. Apakšēma: Identitāte dažādās sociālajās grupās

Metodiskās izstrādnes praktiskais pielietojums: pāra stunda; atdzīvina statistisko atmosfēru. Metodiskā izstrādne paredzēta sociālo zinību stundām, aktualizējot tēmas par:

- identitāti un piederību;
- sociālajām lomām;
- cilvēktiesībām;
- vienlīdzīgām iespējām;
- sociālo nevienlīdzību;
- diskrimināciju;
- stereotipiem un aizspriedumiem;
- sociālo iekļaušanu.

Uzskates un citi mācību līdzekļi:

- Biogrāfiju kartītes katram skolēnam;
- telpa, kurā iespējams nostāties vienā līnijā (skolas gaitenis);
- kritēriju (apgalvojumu) saraksts skolotājam;
- tāfele vai prezentācija;
- refleksijas darba lapa;
- pildspalvas un līmlapiņas;
- izvēles gadījumā – video par diskrimināciju vai sociālo nevienlīdzību.

Metodiskās izstrādnes aktualitāte/novitāte:

Mūsdienu sabiedrībā pieaug sociālā daudzveidība, migrācija un nepieciešamība veidot iekļaujošu vidi. Vienlaikus saglabājas sociālā nevienlīdzība, stereotipi un diskriminācijas riski.

Izstrādnes novitāte ir pieredzē balstīta mācīšanās metode – skolēni caur lomu spēli fiziski piedzīvo nevienlīdzīgu iespēju ietekmi. Redzot, kā klasesbiedri "attālinās" viens no otra, kļūst vieglāk izprast, ka sabiedrībā cilvēku starta pozīcijas nav vienādas. Aktivitāte rosina kritisko domāšanu, empātiju un diskusiju par taisnīgas un iekļaujošas sabiedrības veidošanu.

SATURS

IEVADS- **Teorētiskais pamatojums**

Identitāte

Identitāte ir cilvēka priekšstats par sevi – atbilde uz jautājumu: **"Kas es esmu?"**

To veido:

- dzimums;
- vecums;
- tautība;
- valoda;
- reliģiskā piederība;
- ģimene;
- dzīvesvieta;
- intereses;
- profesija;
- piederība dažādām sociālām grupām.

Identitāte nav nemainīga – tā attīstās dzīves laikā.

Sociālā loma

Sociālā loma ir sabiedrības gaidas attiecībā uz cilvēka uzvedību noteiktā statusā.

Piemēri:

- skolēns;
- meita vai dēls;
- draugs;
- treneris;
- darba devējs;
- pensionārs;
- politiķis;
- vecāks.

Ikviens cilvēks vienlaikus pilda vairākas sociālās lomas.

Sociālā nevienlīdzība

Sociālā nevienlīdzība nozīmē, ka cilvēkiem sabiedrībā nav vienādas iespējas piekļūt resursiem un iespējām.

To var ietekmēt:

- izglītības līmenis;
- ģimenes ienākumi;
- dzīvesvieta;
- veselības stāvoklis;
- invaliditāte;
- valodu prasmes;
- sociālie kontakti;
- migrācijas statuss;
- sabiedrībā pastāvošie stereotipi.

Svarīgi uzsvērt, ka šie faktori nepadara cilvēku "labāku" vai "sliktāku", taču tie var ietekmēt pieejamās iespējas.

Diskriminācija

Diskriminācija ir nepamatoti atšķirīga attieksme pret cilvēku kādas viņa pazīmes dēļ.

Diskriminācija var būt saistīta ar:

- etnisko piederību;
- dzimumu;
- vecumu;
- invaliditāti;
- reliģiju;
- seksuālo orientāciju;
- sociālo izcelsmi;
- valodu;
- veselības stāvokli.

Svarīgi diskutēt, ka, piemēram, **valsts valodas nezināšana pati par sevi nav diskriminācija**, ja valodas prasme ir objektīvi nepieciešama konkrētu pienākumu veikšanai (piemēram, darbā valsts pārvaldē). Taču diskriminējoša var būt situācija, ja cilvēkam tiek liegtas iespējas vai viņš tiek pazemots bez samērīga un pamatota iemesla.

Praktiskā aktivitāte - "Solis uz priekšu"

Mērķis

Veicināt skolēnu izpratni par to, kā dažādi dzīves apstākļi un sociālie faktori var ietekmēt cilvēka iespējas sabiedrībā.

Norise

1. Ievads (5–10 min)

Skolotājs pārrunā jēdzienus:

- identitāte;
- sociālā loma;
- vienlīdzība;
- nevienlīdzība;
- diskriminācija.

Tiek uzsvērts, ka aktivitātes mērķis nav vērtēt cilvēkus, bet izprast atšķirīgas dzīves situācijas.

2. Biogrāfiju izdale (5 min)

Katrs skolēns saņem vienu identitātes kartīti. To nedrīkst atklāt citiem.

Skolēniem jāiejūtas konkrētās personas lomā.

Biogrāfiju piemēri

- pilsētas mērs ar augstāko izglītību;
- veiksmīga uzņēmēja;
- 16 gadus veca romu tautības meitene, kura audzina mazu bērnu un ieguvusi 6 klašu izglītību;
- bēglis, kurš nesen ieradies Latvijā un vēl neprot latviešu valodu;
- jaunietis ar kustību traucējumiem, kurš pārvietojas ratiņkrēslā;
- talantīgs skolēns no maznodrošinātas ģimenes;
- pensionāre, kura dzīvo viena laukos;
- vientuļā māte ar trim bērniem;
- ārsts ar stabilu ienākumu līmeni;
- jaunietis no bērnunama;
- cilvēks ar redzes traucējumiem;
- students, kurš strādā, lai apmaksātu studijas;
- jauniete no turīgas ģimenes;
- persona, kura ilgstoši ir bez darba;
- cilvēks ar garīga rakstura traucējumiem, kurš vēlas strādāt;
- jaunietis, kurš ir pirmais savā ģimenē, kas plāno studēt augstskolā;
- cilvēks, kurš dzīvo attālā lauku reģionā ar ierobežotu sabiedrisko transportu;
- profesionāls sportists;
- migrants ar augstu kvalifikāciju, kura diploms vēl nav atzīts Latvijā;
- cilvēks pēc smagas slimības, kurš atgriežas darba tirgū.

3. Izvietošanās (2 min)

Visi skolēni nostājas vienā līnijā.

Skolotājs paskaidro:

Ja tava loma atbilst nolasītajam apgalvojumam, sper vienu soli uz priekšu. Ja neatbilst – paliec savā vietā.

Apgalvojumi

- Es varu bez finansiālām grūtībām turpināt mācības augstskolā.
- Es zinu, pie kā vērsties, ja man nepieciešama juridiska palīdzība.
- Mani reti vērtē pēc stereotipiem par manu izcelsmi.
- Es varu viegli izmantot sabiedrisko transportu.
- Es jūtos droši, ejot pa ielu vakara stundās.
- Es varu piedalīties interešu izglītībā.
- Man ir pieejams dators un internets mācībām.
- Man ir cilvēki, kuri mani atbalstīs grūtā situācijā.
- Es varu viegli atrast darbu, kas atbilst manām prasmēm.
- Mani neierobežo veselības stāvoklis, lai piekļūtu sabiedriskām vietām.
- Es saprotu valsts valodu pietiekami labi, lai aizstāvētu savas intereses valsts iestādēs.
- Es varu atļauties apmeklēt kultūras pasākumus.
- Manas ģimenes ienākumi nodrošina man stabilitāti.
- Es nejūtos atstumts savas identitātes dēļ.
- Man ir iespēja ietekmēt lēmumus, kas skar manu dzīvi.
- Es varu saņemt nepieciešamo medicīnisko palīdzību.
- Es varu apciemot savus radiniekus vai dzimtas kapus.
- Mani apkārtējie tic manām spējām sasniegt savus mērķus.

4. Situācijas analīze (10–15 min)

Kad visi apgalvojumi nolasīti, skolēni apskata klases izvietojumu.

Skolotājs aicina ievērot:

- Kas nonāca priekšgalā?
- Kas palika aizmugurē?
- Vai tas bija atkarīgs no personiskām īpašībām?
- Kādus šķēršļus radīja sociālie apstākļi?
- Kā jutās tie, kuri netika uz priekšu?
- Kā jutās tie, kuri bija priekšā?

- Ko sabiedrība var darīt, lai mazinātu nevienlīdzību?

5. Refleksija (5–10 min)

Rakstiski vai mutiski skolēni atbild uz jautājumiem:

1. Ko es sapratu par sociālo nevienlīdzību?
2. Kas mani pārsteidza?
3. Vai visas iespējas sabiedrībā ir vienlīdz pieejamas?
4. Kā varam veidot iekļaujošāku sabiedrību?
5. Ko es pats varu darīt, lai mazinātu stereotipus un aizspriedumus?

Skolotāja piezīmes

- Pirms aktivitātes jāvienojas par cieņpilnu komunikāciju.
- Nedrīkst izsmiet vai komentēt klasesbiedru lomas.
- Pēc aktivitātes obligāti jāveic refleksija, lai skolēni saprastu, ka spēles mērķis nav "sadalīt cilvēkus", bet gan atklāt strukturālu nevienlīdzību.
- Jāuzsver, ka cilvēka vērtība nav atkarīga no viņa sociālā stāvokļa, ienākumiem, veselības vai izcelsmes.
- Sabiedrības uzdevums ir veidot vidi, kurā ikvienam ir iespēja attīstīt savu potenciālu un pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē.

SECINĀJUMI

Šī metodiskā izstrādne palīdz skolēniem izprast, ka cilvēku dzīves ceļi sākas no atšķirīgām starta pozīcijām. Praktiski piedzīvojot sociālo nevienlīdzību un analizējot tās cēloņus, skolēni attīsta empātiju, kritisko domāšanu un pilsonisko atbildību. Aktivitāte veicina izpratni, ka demokrātiskā sabiedrībā vienlīdzīgas iespējas un cieņa pret cilvēka cieņu ir būtiskas vērtības.

PIELIKUMI

Papildus pārdomām un diskusijām rādu video par melnādaino Latvijas dziedātāju Aminatu; Felipi Gabrielu Santusu-Šavieru, brazīliešu blogeri, kuram piešķīra Latvijas pilsonību (pēdējo informāciju var parādīt pašās beigās).

Aminata dziesmusvētkos (2023);

https://www.youtube.com/watch?v=qkegtdIO6kw

Aminata, intervija:

https://www.youtube.com/watch?v=lt4UOwg9L2k

Intervija ar spāni Havjeru:

https://www.youtube.com/watch?v=9y9_G1yCWhw

Intervija ar brazīliešu blogeri:

https://www.youtube.com/watch?v=-wxUYfQCRXM

https://www.delfi.lv/193/politics/120119370/digitala-satura-veidotajam-felipem-pieskir-

latvijas-pilsonibu